

Nujeen Mustafa – Christina Lamb

Nujeen

FORDÍTOTTA GELLÉRT MARCELL

Nujeen Mustafa – Christina Lamb

Nujeen

*Hogyan menekültem el
a háború sújtotta Szíriából kerekesszékkal*

ATHENAEUM

A fordítás alapjául szolgáló mű
Nujeen Mustafa with Christina Lamb: *Nujeen – One Girl's
Incredible Journey from War-torn Syria in a Wheelchair*

Originally published in the English language by HarperCollins
Publishers Ltd. under the title
*NUJEEN: One Girl's Incredible Journey from War-torn Syria
in a Wheelchair* © TBC

Hungarian translation © Gellért Marcell, 2017

Minden jog fenntartva.

Kiadta az Athenaeum Kiadó, az 1795-ben alapított
Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők
Egyesülésének tagja.
1086 Budapest, Dankó u. 4–8.
Tel.: 1-235-5020
www.athenaeum.hu
www.facebook.com/athenaeumkiado
athenaeum@lira.hu

ISBN 978 963 293 651 2

Felelős kiadó: Szabó Tibor Benjámin
Felelős szerkesztő: Peiker Éva
Műszaki vezető: Drótos Szilvia
Borítófotó: Chris Floyd
Térkép: Martin Brown
Nyomdai előkészítés: Tóth Viktor

Készült az Aduprint Nyomda Kft.-ben, 2017-ben
Felelős vezető: Tóth Béláné

Idegenként a saját országunkban

Én nem bélyeget, érmét vagy focis kártyát gyűjtök, hanem tényeket. Leginkább a fizikával és az úrkutatással, ezen belül is a hűrelmélettel kapcsolatos tényeket. De gyűjtöm a történelmi tényeket is, például az uralkodóházakról, a Romanovokról vagy olyan ellentmondásos személyiségekről, mint Howard Hughes és J. Edgar Hoover.

A bátyám, Mustafa szerint első hallásra megjegyzek mindent. Fel tudom sorolni az összes Romanov-uralkodót I. Mihály cártól II. Miklósig, akit a családjával együtt – a legkisebb lányát, Anasztáziát sem kímélve – kivégeztek a bolsevikok. Napra pontosan meg tudom mondani, mikor lépett trónra az angol királynő, II. Erzsébet, mikor halt meg az apja, és hogy mikor van a két születésnapja, a tényleges és a hivatalos. Szeretnék vele találkozni egyszer, hogy megkérdezzem tőle, milyen érzés Viktóra királynő ükunokájának lenni, és hallgatni, ahogy egy egész ország énekelve fohászkodik Istenhez, hogy megóvja minden bajtól. Azt is tudom, hogy az egyetlen állat, amelyik nem képes hangot kiadni, az a zsiráf, mert nincsenek hangszálai. Régebben ez volt a kedvenc tényem, egészen addig, amíg az em-

berek ráragasztották a zsiráf gúnynevet a diktátorunkra, Bassár el-Aszadra a hosszú nyaka miatt.

De tudok olyan tényről is, ami jobb lenne, ha nem lenne igaz. Tudtad, hogy a világon ma minden 113 emberből egy menekült vagy olyasvalaki, akinek valamiért el kellett hagynia az otthonát? Többségük háborúk elől menekül, amelyek lerombolják az országukat. Ilyen háborúk áldozata Szíria, Irak, Afganisztán vagy Líbia. Mások – például a pakisztáni és szomáliai menekültek – terrorista csoportok rémtettei miatt kénytelenek elhagyni az otthonukat, de olyanok is vannak, akiket a mohamedán főpapság terrorja üldöz el a hazájukból. Ilyen molla-rezsimek vannak Iránban és Egyiptomban. Gambiában a diktatúra, Eritreióban a kényszersorozás, sok, számomra ismeretlen afrikai országban pedig az éhség, a nyomor kényszeríti elvándorlásra a lakosságot. Sokszor hallottam már különböző tévéműsorokban, hogy a Közel-Keletről, Észak-Afrikából és Közép-Ázsiából Európába tartó népvándorlás a legnagyobb globális migrációs válság a II. világháború óta. 2015-ben több mint 1,2 millió menekült jött Európába. Köztük én is.

Menekült – ezt a szót gyűlölöm a leginkább a szótárban. Angolul *refugee*, de a német *Flüchtling* sem cseng szebben a fülemben. Azt jelenti, hogy másodosztályú állampolgár vagy, akit egy azonosítószámmal jelöltek meg a kézfejen vagy egy csuklójára kötött szalagon, és akit sehol nem látnak szívesen. 2015-ben belőlem is egy adatot csináltak, egy számmal megjelölt statisztikai tételt. Szeretem a számokban kifejezhető tényeket, de mi nem számok vagyunk, hanem élő emberi lények, és mindnyájunknak megvan a magunk története. Íme az enyém.

Nujeennek hívnak, ami a mi nyelvünkön azt jelenti: új élet. Ebből már sejtheted, hogy nem számítottak rám. A szüleimnek már volt nyolc gyerekük – négy fiú és négy lány –, amikor 26 évvel a legidősebb bátyám, Shiar után, 1999-ben, újév napján világra jöttem. Addigra már több testvérem is megházasodott, és a legfiatalabb, Nasrine is elmúlt kilencéves, így joggal gondolta mindenki, hogy teljes a család. Anyám majdnem belehalt a szülésbe, és annyira legyengült, hogy a legidősebb nővéremnek, Jamilának kellett gondoskodnia rólam, akit sokáig a második anyámnak tekintettem. Eleinte mindenki örült, hogy újra van kisbaba a családban, de hamarosan kiderült, hogy valami nincs rendben velem, mert állandóan sírtam. Csak akkor hagytam abba, ha egy kazettás magnón lejátszották nekem a *Zorba, a görög* zenéjét, ami egy idő után ugyanúgy az örületbe kergette a testvéreimet, mint a sírásom.

Egy kis poros, isten háta mögötti sivatagi városban, Manbijban laktunk Észak-Szíriában, nem messze a török határtól, alig 20 mérföldre nyugatra az Eufrátesz folyótól és a Tishrin duzzasztóműtől, ami a város áramellátását biztosította. Első emlékem anyám ruhájának a suhogása. Otthon mindig egy bokáig érő, világos színű kaftánt viselt. Anyámnak a haja is hosszú volt. Őt Ayee-nak, apámat pedig Yabának hívtuk, de egyik sem arab szó. Amit mindenekelőtt tudni kell rólam, az az, hogy kurd vagyok.

Az utcánkban velünk együtt összesen öt kurd család élt egy olyan városban, amelyet főként arabok, pontosabban beduinok laktak, akik lenéztek bennünket, és csak úgy emlegették azt a negyedtet, ahol éltünk, hogy „az idegenek dombja”. Az ő nyelvüket kellett

beszelnünk az iskolában, az utcán és az üzletekben; a saját kurd nyelvünket, a kurmandzsit csak otthon használhattuk. Ez sok gondot okozott a szüleimnek, akik nemcsak hogy arabul, de írni-olvasni sem tudtak, és a legidősebb bátyámnak, Shiarnak is, akit folyton gúnyoltak az iskolában, mert nem tudott arabul.

Manbij egy vidéki kisváros, ahol nagyon szigorúan veszik az iszlám vallás előírásait, ezért a fivéreimnek rendszeresen el kellett menniük a mecsetbe, és ha Ayeé vásárolni akart a bazárban, vagy az apámnak, vagy valamelyik fiútestvéremnek el kellett kísérnie. Mi is muszlimok vagyunk, de a mi vallásunk előírásai nem olyan szigorúak. A középiskolában csak a nővéreim és az unokatestvéreim nem viseltek fejkendőt.

A családnk korábban egy kurd faluban lakott Kobani mellett, ahonnan azért kellett eljönnünk, mert viszályba keveredtünk a szomszédos faluval. Mi, kurdok törzsközösségekben élünk. A családnk a nagy Kori Beg törzshöz tartozik, amelynek tagjai a kurd ellenállás egykori legendás vezetőjének, Kori Begnek a leszármazottai, ezért a törzs minden tagja rokonságban áll egymással. A szomszéd falu lakosai is a Kori Beg törzs tagjai, de egy másik klánhoz tartoznak. A konfliktus jóval azelőtt robbant ki, hogy én megszülettem, de mindnyájan tudtunk róla, hogy mi volt az oka. Mindkét falu tartott birkákat, és egyszer a szomszéd faluból való bojtárok átterelték a nyájukat a mi legelőnkre, és összeverekedtek a mi bojtárainkkal. Nem sokkal ezután két falunkbeli férfi átment a szomszéd faluba egy temetésre, de mielőtt odaértek volna, két férfi elkezdett lövöldözni rájuk. A mieink visszalöttek, és megölték az egyiket. Erre az egész klán bosszút es-

küzdött ellenünk, ezért kellett elmenekülnünk. Így kerültünk Manbijba.

A világ többi részén az emberek nem sokat tudnak a kurdokról – néha az az érzésem, hogy nincs is tudomásuk a létezésünkről. Büszke nép vagyunk, van saját nyelvünk, kultúránk, étkezési szokásaink, és a történelmünk 2000 évre nyúlik vissza. Az első írásos dokumentumok Kurti néven emlegetnek bennünket. Körülbelül 30 millióan vagyunk, de még soha nem volt saját országunk. Valójában mi alkotjuk a világ legnépesebb törzset, amely nem szerveződött állammá. Az I. világháború után, amikor a britek és a franciák felosztották a nagy török birodalmat, felcsillant a remény, hogy lesz saját országunk. Ugyanúgy bízunk benne, mint az arabok, akiknek szintén ezt ígérték az arab felkelést követően. A szövetséges hatalmak 1920-ban alá is írtak egy egyezményt – ez volt az úgynevezett sévres-i békeszerződés –, amely elismerte Kurdisztán autonómiáját.

Kemal Atatürk azonban – ő volt a törökök új államfője, aki megalapította a Török Köztársaságot – nem fogadta el a békeszerződést, és amikor olajra bukkantak a leendő Kurdisztán területén lévő Moszulban, végleg eldőlt, hogy a szerződésből nem lesz semmi. Ad-digra már egy angol és egy francia diplomata – Mark Sykes és Georges Picot – aláírt egy titkos paktumot, amelyben felosztották Levantét a két nagyhatalom között, és meghúzták a homokban az iraki Kirkuktól az izraeli Haifaig húzódó hírhedt határvonalat, amelynek mentén létrejöttek az új levantei államok, a mai Irak, Szíria és Libanon. Így az arabok fölött továbbra is a gyarmatosítók gyakorolták a hatalmat, és olyan határok közé kényszerültek, amelyek kialakításakor

nem voltak tekintettel a lakosság etnikai és törzsi eloszlására. Így kerültünk mi, kurdok négy különböző országba, amelyek közül egyikben sem látnak szívesen bennünket.

Ma a kurd népesség közel ötven százaléka Törökországban él, a másik ötven százalék zöme Irakban és Iránban, és mindössze 2 millió Szíriában, ahol viszont mi vagyunk a legnagyobb létszámú kisebbség 15 százalékkal. Jóllehet a különböző kurd népcsoportok más és más nyelvjárást beszélnek, én bárhol a világon megismerem a kurdokat a beszédük és a külsejük alapján. Sokan közülünk nagyvárosokban, főként Isztambulban, Teheránban és Aleppóban telepedtek le, de a kurdok többsége a Törökország, Szíria, Irak és Irán találkozásánál fekvő hegységekben és fennsíkokon él.

Miután mindenfelől ellenség vesz körül bennünket, erősnek kell lennünk. Ahmad-i Khani, a kurd Shakespeare a 17. században azt írta rólunk, hogy „olyanok vagyunk, akár egy négytornyú erőd, amelyet minden oldalról törökök és perzsák vesznek körül... akik szakadatlanul ostromolnak bennünket a nyilaikkal”. Yaba hisz benne, hogy eljön a nap, amikor nekünk is lesz saját országunk – talán még az én életemben. „Egy népnek, amelyiknek van múltja, jövője is van” – szokta mondani.

Mi sem jellemzőbb a helyzetünk visszásságára, mint az a tény, hogy sok „arab” hős kurd volt, de ezt senki nem akarja elismerni. Például Szaladin, aki visszaverte a keresztes hadakat és kiűzte az európai megszállókat Jeruzsálemből. Vagy Yusuf-al-'Azma, aki 1920-ban a szíriai csapatok élén harcolt a francia megszállók el-

len, és elesett a döntő ütközetben. Aszad palotájának dísztermében van egy óriási festmény, ami Szaladint ábrázolja a seregei élén, Yusuf-al-'Azmárol számtalan utcát neveztek el, és a szobrát is minden szíriai városban megtalálod, de arról sehol nem esik említés, hogy kurdok voltak.

A szír kormány bennünket *ajanib*nak, azaz idegennek tekint, annak ellenére, hogy már a kereszties hadjáratok előtt is itt éltünk. Szíriában a kurd lakosok közül soknak még személyi igazolványa sincs, e nélkül pedig hivatalosan nem lehet a tulajdonodban ingatlan, nem vállalhatsz munkát, nincs szavazati jogod a választásokon, és nem küldheted a gyereked középiskolába.

De Törökországban még ennél is rosszabb a helyzet. Atatürk annak idején meghirdetett egy úgynevezett törökösítési kampányt, amelynek eredményeképpen a török kormány a kurdokat etnikai kisebbségként sem ismeri el, és csak „hegyi törökökként” tart számon bennünket. A családjunkból többen a határ túloldalán élnek, közöttük az egyik nagynéném, aki nem adhatott kurd nevet a fiának. Orhannak kellett hívnia, ami egy török név. Nasrine egyszer meglátogatta, és azt mesélte, hogy otthon sem beszélnek kurd nyelven, és a nagynéném nem engedte neki, hogy kurd zenét hallgasson a rádión.

Még egy fontos tény, amit tudni kell a kurdokról: nekünk van saját ábécénk, amit a török kormány nem ismer el, és nem is olyan régen akár le is tartóztathattak azért, ha írásban használtad a Q, W és X betűket, amelyek hiányoznak a török ábécéből. Megfordult valaha is a fejedben, hogy egy mássalhangzó miatt lecsukhatnak?

Van egy közismert mondásunk: „A kurdoknak csak a hegyekben vannak barátaik.” Nagyon szeretjük a hegyeket, és a kurd néphit szerint onnan is származunk. Az őseinket gyerekkorukban a hegyekben rejtették el egy gonosz óriás, Zuhak elől. Zuhaknak kígyók nőttek a vállaiból, és ezeket gyerekek agyával kellett etetni. Mindennap egy-egy gyereket kellett feláldozni nekik. Végül egy furfangos kovács, akit Kawának hívtak, megelégette, hogy a szörnyeteg dézsmálja a fiait, és elkezdte bárányok agyával etetni, a fiait pedig elrejtette a hegyekben. Amikor pedig már elegendő fia volt, sereget szervezett belőlük, amivel le tudta győzni az óriást.

A kurdok nagyon szeretik a történeteket, és ha összejönnek, meséikkel szórakoztatják egymást. A legismertebb mesénk – *Mem és Zin története* – nagyon hasonlít a *Rómeó és Júliához*. Egy szigeten játszódnak, amelynek egy herceg az uralkodója. Ennek a hercegnek van két gyönyörű testvérhúga, akiket lakat alatt őriz a kastélyában. Az egyiküket Zinnek hívják. Egy napon Zin és a húga kiszöknek a kastélyból, és fiúknak álcázva magukat elmennek egy ünnepi mulatságra, ahol megismerkednek két jóképű muskétással, akik közül az egyiket Memnek hívják. A két lány és a két muskétás egymásba szeretnek, és sok minden történik velük, de a végén Memet elfogják és kivégzik, Zinnek pedig a szerelmese sírjánál megszakad a szíve. A szerelmesek a halálban sem egyesülhetnek, mert egy túskebikor nő ki a sírjaik között. A történet ezzel a mondattal kezdődik: „Ha egyetértésben élnénk, ha lenne egy vezetőnk, akire mindnyájan egyformán hallgatunk, akkor könnyedén a törökök, arabok és perzsák

fölébe kerekedhetnénk.” Közülünk sokan úgy tartják, hogy a mese a földünkért folytatott harcunkat példázza, amelyben Mem a kurd népet, Zin pedig az áhított hazát jelképezi, maga a történet pedig a balsorsunkat, amely nem engedi, hogy egymáséi legyünk. Sokan hisznek benne, hogy ez egy igaz történet, és van is egy sír, amelyről úgy tartják, hogy Zin nyugszik benne, és bárki meglátogathatja.

Gyerekkoromban sokszor hallottam ezt a történetet, mégsem szerettem igazán. Túl hosszú, és szerintem nem sok köze van a valósághoz. Sokkal jobban szerettem *A Szépség és a Szörnyeteget*, mert az egy szép és igaz mese – arról szól, hogy lehet valakit a belső tulajdonságaiért, a személyiségeért, és nem a külsejéért szeretni.

Az apám, Yaba, amikor még fiatalabb volt, dolgozott, nem pedig egész nap a pipáját szívta és dohogott, hogy a fiai nem járnak a mecsetbe. Birkákkal és kecskékkel kereskedett. Volt 60 hold földje, amin birkát és kecskét tartott, csakúgy, mint az apja és az ő felmenői hét nemzedéken át, akik között voltak tevekereskedők is.

A testvéreim mesélték, hogy amikor elkezdte, hetente egy kecskét vett vasárnap a piacon, amit a következő héten eladott egy másik piacon némi haszonnal, és így tett szert idővel egy 200 állatot számláló nyájra. Azt hiszem, a birkakereskedés nem lehetett igazán jövedelmező foglalkozás, mert egy kis házban laktunk, ami-ben mindössze két szoba és egy konyha volt, mögötte egy aprócska udvarral – meglehetősen szűkös élettér egy ekkora családnak. Szerencsére a bátyám, Shiar küldött annyi pénzt, hogy tudtunk építeni még egy szobát, ide költözött be anyám a varrógépevel, amivel

nagyon szerettem játszani, amikor nem figyeltek oda. Ha nem voltak vendégeink, itt aludtam anyámmal.

Shiar filmrendező Németországban. Készített egy filmet, *Walking* a címe, és egy idős, bolond férfiről szól, aki egész nap ide-oda sétál egy dél-törökországi kurd faluban. Egy napon összebarátkozik egy szegény fiúval, aki rágógumit árul. Nem sokkal ezután a falut megszállja a török katonaság. A film nagy felháborodást keltett Törökországban, mert az egyik jelenetben az öregember pofon vág egy török tisztet. Az volt a kifogásuk ellene, hogy ilyesmit nem volna szabad filmre vinni. Mintha nem tudnának különbséget tenni egy film és a valóság között.

Én sosem találkoztam még Shiarral, mert ő 1990-ben, tizenhét éves korában vándorolt ki Németországba, jóval azelőtt, hogy megszülettem. A kényszersorozás elől menekült el, hogy ne vigyék el Irakba az öbölháborúban. Akkoriban még jóban voltunk az amerikaiakkal. A szír kormány nem engedte, hogy mi, kurdok egyetemre járjunk vagy munkát kapjunk a közsférában, de arra kötelezett bennünket, hogy harcoljunk a hadseregükben, és csatlakozzunk a Baasz Párthoz. Minden középiskolásnak be kellett lépnie, de Shiar nemet mondott, és sikerült megszöknie, amikor egy osztálytársával együtt elvitték a pártirodába, hogy besorozzák őket. Mindig is arról álmodott, hogy filmrendező lesz, ami azért különös, mert Manbijban, ahol felnőtt, a vallásos családtagok ellenállása miatt nem volt tévénk, csak egy rádiónk. Tizenkét éves korában csinált egy rádióműsort az osztálytársaival, és minden alkalmat megragadott, hogy másoknál – barátoknál vagy rokonoknál – tévét nézhessen. A családnak sike-

rült valahogy összeszednie 4500 dollárt, amiből tudott venni magának egy hamis útlevelet Damaszkuszban. Innen Moszkvába ment tanulni, de nem maradt sokáig Oroszországban. A következő állomás Hollandia volt, ahol menedékjogot kapott. Miután nem sok kurd filmrendező van a világban, Shiar meglehetősen hírnévre tett szert a kurd közösségben, de nem szoktuk nyilvánosan emlegetni, mert a rezsim nem kedveli a filmjeit.

A családfánk csak a férfiakat mutatja, de Shiar nincs rajta, mert ha valaki kapcsolatba hozná velünk, bajunk lehetne belőle. Sosem értettem, hogy a nők miért nincsenek rajta. Ayeé írástudatlan volt. Tizenhárom évesen ment hozzá apámhoz, ami azt jelenti, hogy az én koromban már négy éve férjnél volt, és volt egy fia. Ugyanakkor ő varrta az összes ruhánkat, meg tudja mondani bármelyik országról, hogy hol van a térképen, és mindenhol hazatalál. Számolni is nagyon jól tud, ezért a kereskedők nem csaphatják be a piacon. A családjunkban mindenki jó matekból, csak én nem. Az anyai nagyapámat annak idején letartóztatták a franciák, mert fegyvert találtak nála. A cellatársa művelt ember volt, megtanította őt olvasni, anyám ezért akarta, hogy mi is tanuljunk. A legidősebb nővérem, Jamila tizenkét éves koráig járt iskolába, mert a mi törzsünkben nem szokás a lányokat taníttatni. Otthon maradt, és ő látta el a házi teendőket. A többi nővérem, Nahda, Nahra és Nasrine tovább tanult, ahogy a fivéreim is, Shiar, Farhad, Mustafa és Bland. Van egy közismert kurd mondás: „Akár hím, akár nőstény, az oroszlan csak oroszlan marad.” Yaba azt mondta nekik, hogy addig járhatnak iskolába, amíg jól tanulnak.

Reggelente ott ültem az ajtó előtti lépcsőn, és néztem, ahogy a táskájukat lóbálva elmennek az iskolába. A lépcső volt a kedvenc helyem. Órákig üldögéltem itt, játszottam a homokkal, és néztem az utcán az embereket. És persze vártam, mégpedig egy bizonyos emberre, aki nem volt más, mint a salepáros. Ha még nem próbáltad, érdemes. A salep olyasmi, mint a gyümöcsturmix. Tejből készül, amit őrölt orchidea-gyökérrel sűrítnek, és fahéjjal vagy rózsavízzel ízesítnek. Egy fagylaltos kocsihoz hasonló alkalmatosságból árulják kis csészékben. Nagyon finom. Mindig tudtam, hogy mikor jön a salepáros, mert a kocsijára szerelt hangszóróból a többi utcai árus kocsijával ellentétben nem zene, hanem a Korán versei szóltak.

Amikor a testvéreim elmentek az iskolába, hirtelen üres lett a ház. Csak Yaba maradt – ha nem ment ki a nyájához – az örökösen füstölő pipájával és a morzsolófűzérével. A házunktól jobbra, a szomszéd ház előtt, amelyben a nagybátyám és az unokatestvéreim laktak, állt egy magas ciprus. Olyan nagy volt és sötét, hogy félttem tőle. A házunk tetején pedig szabadon jártak-keltek a kóbor macskák és kutyák, amiktől még jobban félttem, mert ha rám támadnak, nem tudtam volna elfutni előlük. Nem szeretem sem a kutyákat, sem a macskákat – semmilyen gyors lábú állatot. Volt ott egynéhány, vörös foltokkal tarkított fehér macska ugyanabból az alomból, amelyek vicсорítva fújtak mindenkire, aki a közelükbe ment. Őket egyenesen gyűlöltem.

Csak nyáron szerettem felmenni a tetőre, amikor nagy volt a forróság, és éjjel ott aludtunk. Olyan sötét volt, mintha egy óriási kesztyűt húztak volna ránk, és a

sivatag felől fújó hús szellők jólesően enyhítették a hőséget. Elalvás előtt mindig háton feküdtem, és néztem a csillagokat, a számtalan sziporkázó fényt, és a körülöttük ásító, csillogó ösvényekkel tarkított végtelen űrt. Ott, a tetőn kezdtem el álmodozni róla, hogy űrhajós leszek. Az űrben nem számít, hogy tudsz-e járni vagy sem, mert ott csak lebeg az ember.

Tudtad, hogy az űrben nem lehet sírni? Azért, mert nincs gravitáció, és ha sírva fakadsz úgy, mint itt, a Földön, a könnyek nem potyognak le, hanem egy folyékony labdává gyűlnek a szemed körül, és minél tovább sírsz, annál nagyobb lesz a labda, és a végén beborítja az egész arcodat. Úgyhogy jól gondold meg, mielőtt elsírod magad!